

URBÁN BALÁZS

KOMÉDIA, KÉNYSZERBŐL

Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*; Joël Pommerat: *Az én kis hűtőkamrá* –
Vörösmarty Színház, Székesfehérvár

„Szeretem a színházat!” – üvöltik *Az én kis hűtőkamrá* szereplői, ám mondandójukat árnyalja, hogy némi noszogatásra, egy pisztoly csövével szembenézve teszik ezt. A *Játék a kastélyban* professzionális színészeit ugyan fegyverrel nem fenyegeti senki, de ők is színházat kényszerülnek játszani, hogy szorult helyzetükből menekülhessenek. Úgy látszik, néha amatőröknek és profiknak egyaránt nehéz szeretniük a színházat – előfordul, hogy így van ezzel a recenzens is.

Pedig a *Játék a kastélyban* igazán szerethető komédia. Nem véletlenül egyike a legtöbbet játszott Molnár-daraboknak; ha a rendező és alkotótársai megfelelő stílusérzékkel rendelkeznek, ha a négy főszerepet sikerül igazán jól kiosztani, és a játék ritmusát is eltalálni, garantált a siker. (Ezt persze csak leírni ilyen egyszerű, megvalósítani távolról sem az.) Molnár Ferenc drámáit – a többinél nyitottabb szerkezetű *Liliomot* leszámítva – az utóbbi évekig általában elkerülték azok az alkotói törekvések, amelyek akár a szöveg radikálisabb megváltoztatásával, akár a játéktradíciók felülírásával új színpadi megvilágításba próbálták volna helyezni azokat. (A kevés kivétel – a *Játék a kastélyban* esetében Máté Gábor 2000-es rendezése a Kamrában – átütő sikert nem könyvelhetett el.) Ám az újítás vagy legalábbis az újabb kontextusba helyezés szándéka az utóbbi időben elérte e komédiákat is; a *Játék a kastélyban* akkor, amikor Mohácsi János előbb Kaposvárott, majd Miskolcon színpadra vitte. Bár Mohácsi János (és a dramaturg, Mohácsi István) a szöveget is határozottan átformálta, a legjelentősebb változásokat a színpadi megformálás során hajtotta végre. A

kaposvári bemutató Turaiját erős érzelmek kötötték Ádámhoz (lényegében nyilvánvalóvá téve, hogy az ifjú zeneszerző a fia), és másképpen erős, ám reménytelen/elmúlt (értelmezés kérdése) érzelmek Annie-hoz. A rögtönzött előadás, a híres „színház a színházban” jelenet nem Almády megszegyenülésével végződött; éppen a játék tette nyilvánvalóvá Annie és Almády mély, őszinte kapcsolatát (és némiképp fájdalmassá e kapcsolat ellehetetlenülését). S miközben Turai manipulációja látszólag fényesen sikerült, ő végképp magára maradt. Ez az érzelmi háló Miskolcon – a szereplők eltérő életkora, alkata miatt is – módosult, ott sokkal fontosabbá és reálisabbá vált Turai és Annie kapcsolata. Noha magam mindkét előadást kitűnőnek találtam, azok nyilvánvalóan megosztották a közönséget. S hogy Mohácsi János újrairó-újraalkotó tevékenysége nem mindenkit tölt el kirobbanó lelkesedéssel, annak bizonyosságát a közelmúlt csupán jogi szempontból értelmezhető, ám esztétikai értelemben abszurd története szemlélteti, amelynek során a Molnár-örökösök letiltották nyíregyházi *Delila*-bemutatóját.

Nem tudni, e történetnek mennyi köze van ahhoz, hogy Szikora János székesfehérvári rendezése felemásra sikeredett. Merthogy Szikora lényegében a Mohácsi-féle szövegváltozatot használja (még akkor is, ha a színlapon a Mohácsi név egyáltalán nem szerepel). Ám húzza, finomítja azt – ami önmagában nem probléma, sőt, volt már példa arra, hogy egy másik rendező épp azáltal hozott létre erősebb előadást egy Mohácsi-féle szövegkönyvből, hogy annak túlbujánzá-

sait, vadhajtságait megnyesegette. Csakhogy a *Játék a kastélyban* átigazított verziójában eleve kevesebb a vadhajtság, a változtatások – az alkotói koncepcióval összhangban – részint a kapcsolatok komplexebbé, ambivalensebbé tételét, részint a szituációk érdekesebbre hangolását szolgálják. A változtatások finomítása ezt az érdekességet tompítja, aminek megvan az a veszélye, hogy a játék eltávolodik ugyan a molnári tradíciótól, de nem oly messzire, hogy eltávolodásának igazi tétje érzékelhetővé váljék. És a Szikora János rendezte előadás ingadozik is a Mohácsi-féle koncepció és egy hagyományosabb, klasszikusabb változat között. Sőt, egy harmadik lehetőség, egy élesen elrajzolt, burleszkszerű felfogás felé is kacsintgat. A díszlet koncepciójában érzékelhető teatrális ironia: szó sincs csillogó kastélyról, csaknem egyszínű, komor falak elé kerül néhány – azokkal a legkevésbé sem harmonizáló – látványos, bársonyos bútordarab, a panoráma pedig egy gigaposzteren rajzolódik ki. A jelmezek terén e koncepció viszont nem észlelhető: ezeket a ruhákat egy konvencionális Molnár-bemutató színészei is hordhatnák. A szereplők kapcsolatai félig-meddig értelmeződnek át: a játék helyenként sejteti, hogy Ádám Turai fia, de az érzelmi kapcsolatot Turai nem éli át túl mélyen. Sággy Tamás amúgy is a könnyed manipulátort hangsúlyozza Turai személyiségében, hanyag eleganciával formálva a briliáns drámaiparos alakját; akinek ha van is személyes fájdalma, rutinosan takargatja azt. Hogy Annie alighanem a szeretője, az amolyan slusszpoénként, az utolsó jelenetben válik nyilvánvalóvá. Ballér Bianka alakítása mutatja a leginkább szembetűnő módon azt a sokféle és egymást nem feltétlenül erősítő lehetőséget, amely a produkció egészében megjelenik. Gyakran végletesen elnyújtott, széles gesztusokkal karikíroz (leginkább egy abszurd elemekkel dúsított bohózatba illően), de néha visszavált klasszikus vígjátéki fokozatba, helyenként pedig érzékletesen, jóval realisztikusabb eszközökkel adja a minden állhatatlansága és cinizmusa ellenére is szerethető és szeretetre éhes nőt, aki a legkevésbé a jövődöbéljéhez kötődik. A látottak alapján el tudom képzelni, hogy a színész nő mindhárom módon izgalmas Annie lehetne, ám az eltérő stílusesszékők gyakran kioltják egymást. Az Almádyt játszó Gáspár Sándor érzékelteti ugyan az öregedő színészsztár kapuzárasi pánikját, de játékának súlypontja az a komikus erőfeszítés, amellyel a végéérhetetlen francia nevekkal birkózó színész próbál kikeményedni a slamasztikából. Kozáry Ferenc finoman elrajzolt, enyhén butának látszó Gálja kissé váratlanul okosodik meg

Mi? Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*

Hol? Vörösmarty Színház, Székesfehérvár

Kik? Sággy Tamás, Ballér Bianka, Gáspár Sándor, Kozáry Ferenc, Andrásy Máté, Kricsár Kamill, Juhász Illés / Dramaturg: Perczel Enikő / Látványtervező-rendező: Szikora János

Mi? Joël Pommerat: *Az én kis hűtőkamrá*

Hol? Vörösmarty Színház, Székesfehérvár

Kik? Tóth Ildikó, Varga Mária, Varga Gabriella, Kiss Diána Magdolna, Kuna Károly, Egyed Attila, Tűzkő Sándor, Nagy Péter, Imre Krisztián / Fordította: Forgách András / Dramaturg: Kárpáti Péter / Jelmez: Óry Katalin / Látvány: Zeke Edit / Koreográfus: Blaskó Borbála / Zenei vezető: Lázár Zsigmond / Rendező: Novák Eszter

a végére, míg Andrásy Máté szerepsablonnál jóval érettebb, markánsabb Ádámjától hiába várjuk, hogy legalább sejtjen meg valamit az átverésből. Juhász Illés Lakájának behízeltő modorába szerencsésen vegyül némi kortársi agresszió, míg Kricsár Kamill Titkára elrajzoltabb figura.

Bár Mohácsi nevének leghagyása a színlapról elbizonytalanít kicsit, nem hinném, hogy Szikora János a közelben ólálkodó örökösök vétőjától félt volna. Talán inkább egy játékmódját és humorát tekintve szándékosan eklektikus, több közönségréteget megcélzó előadás létrehozása lehetett az alkotói szándék. Amihez viszont Molnár is, Mohácsi is túl erősnek bizonyult.

Nehezebben tudom feltérképezni az alkotói célt *Az én kis hűtőkamrá* esetében. Joël Pommerat drámáját másodszer játsszák magyar nyelven; korábbi bemutatója a nagyváradi Szigligeti Színházban volt, amelynek művészeti vezetője, Novák Eszter a fehérvári előadás rendezője. És kétségtelenül máshogyan, más eszközökkel nyúl a szöveghez, mint a nagyváradi produkciót három évvel ezelőtt színre vivő Theodor Cristian Popescu. Ám a darab legfontosabb problémáit Novák rendezése sem oldja meg, sőt, még inkább nyilvánvalóvá teszi. Adott egy kitűnő alapötlet: egy szupermarket nyolc egyszerű, mindennapi egzisztenciális gondokkal küszködő

H I R D E T É S

HANGOSÍTÓ

A SZÍNHÁZ FOLYÓIRAT PODCASTJA

Hierarchiamentes színház

Gócza Anita mikrofonja előtt Adorjáni Panna színházcsináló, Herczog Noémi kritikus és Kárpáti Péter író-rendező beszélnek tapasztalataikról

www.szhaz.net

dolgozója nem várt ajándékot kap gyűlölt, halálos beteg főnökétől, Blocqtól. Közös tulajdonosai lesznek a cégcsoportnak, amely további három vállalkozást is magában foglal. Cserébe csupán annyit kell tenniük, hogy előadást készítenek Blocqnak Blocqról, amelyet még annak halála előtt bemutatnak. A kisemberek pedig elkezdnek (vad)kapitalistaként viselkedni. A túlélés érdekében adják-veszik a cégeket, utcára tesznek korábbi önmagukhoz hasonló egzisztenciális helyzetű munkásokat, időnként meglopják saját üzletüket. Az előadással nem akarnak foglalkozni, gyűlölik és kiközösítik az ötlet kiagyalóját, az alkalmi színházi rendezővé avanzsált – csúnyasága, esetlensége miatt korábban is lekezelt – társukat, Estelle-t, ami nem akadályozza meg őket abban, hogy amikor „rendcsinálásra” van szükségük, igénybe vegyék Estelle bűnöző testvéreinek segítségét. Ám a kitűnő alapötletet a szerző nehézkesen és invenció nélkül bontja ki. A fordulatok kiszámíthatóak, az egyes karakterek annyira kevésbé egyénítettek, hogy szinte összemosódnak, sok a feleslegesnek tűnő mellékfigura és mellékszál, következésképpen a sovány cselekmény ellenére is túlrtnak hat a mű. Nem igazán érthető az sem, miért az Estelle-t ösztönösen utál, ám a történet során fontos szerephez nemigen jutó Claudia a történet narrátora, de még az sem, miért van egyáltalán szükség narrátorra. A befejezés és a megoldás ugyan kevésbé kiszámítható, de meglehetősen kevésbé is következik a korábbiakból.

Novák Eszter rendezése részben a redukció eszközével, részben brechti ötletekkel él. A történetet egy rideg, csempekkal kirakott, általában zöldre vagy kékre világított, jórészt üres térben játszatja, amelynek legszembetűnőbb díszletelemei a közért műanyag rekeszei. A sok mellékszereplőt elhagyja: kilenc színész játssza az előadást, ők jelentik meg a ki nem húzott mellékszerepeket is. A redukción jóval túlmutató, a *Jó embert keresünk*re asszociáltató ötlet az, hogy Estelle bűnöző öccsét éppúgy Tóth Ildikó játssza, mint magát Estelle-t. Ám az ötlet pusztán ötlet marad, a párhuzam nem tűnik alátámasztottnak, hiszen a brechti Sui Ta minden erőszak nélkül jeleníti meg a kapitalizmus könyörtelenül józan logikáját, amelyre Pommerat alakjainak többsége magától ébred rá. A fiú csak

eszköz az akaratuk érvényesítésére, így szimbolikus szerepe nem lehet. Az egynemű stilizálás pedig még inkább nyilvánvalóvá teszi a szerepek egysíkú tipizáltságát – arra, hogy ezeket gazdagabbá, változatosabbá tegyék, nem történik kísérlet. Természetesen nem valami előadás-idegen mikrorealizmust hiányolok, hanem némi kapaszkodót ahhoz, hogy legalább megérthessük az egyes figurák eltérő motivációit. Merthogy az bizonyosan nem szerencsés, hogy az Imre Krisztián által játszott – a többiekhez hasonlóan a játék nagy részében színen levő – Bertrand-ról gyakorlatilag semmit nem tudunk meg (nemcsak hátterét, gondolkodását, motivációit nem ismerjük meg, de még a habitusa sem igen rajzolódik ki). A többiek pedig kevés kivétellel egydimenziós figurák. Egyed Attila Alainje a többieknél gyorsabb felfogású, önjelölt vezető, Tűzkő Sándor Jean-Pierre-je a vele alkalmanként szembeke-rülő, de mindig kudarcot valló, örök második. A Varga Mária megszemélyesítette Adeline vonja le a legfontosabb gazdasági konzekvenciákat, míg a Varga Gabriella által megformált Nathalie hullámozó érzelmi állapota szerint, szeszélyesen foglal állást. Kiss Diána Magdolna Claudiáját indulatai – elsősorban az Estelle iránti, kevésbé megokolt ellenszenvé – vezetik. Az Estelle-t játszó Tóth Ildikó színészi alkatától éppoly távol áll a csúf, kiközösített, a többiek céltáblájává váló nő alakja, mint a fegyverrel fenyegetőző fiúé, olyannyira, hogy nem egyszer már-már arra gyanakszom, alkotói szándék, hogy a két figura és a róluk mondottak közti diszkrépancia adja a játék feszültségét – de hát feszültség eleve ritkán van a játékban. (S ha megteremtődne, megtörik a lassú ritmuson: nem értem például, hogy a távolról sem realista-naturalista előadásban miért kell a „nyolcagnak” perceként egyesével átlapozni és aláírni szerződésüket.) A legjobban azok a színészek járnak, akik a többiekétől külsőségeiben eltérő szerepeket kapnak: Nagy Péter, aki franciául rosszul beszélő kínaiként és titokzatos hódolóként is erős színpadi jelenléttel bír, valamint Kuna Károly, aki a többieknél jóval harsányabb eszközökkel, stílusosan idegesítően játssza az alkalmazottait idegesítő, gyötrő Blocqot. Egyes eszközeit máskor talán helyteleníteném, ám ezúttal legalább némi életet hoz a vérszegény előadásba.